

Komunisté slibovali ráj, vytvořili peklo. Chtěli jsme bohatství a svobodu, avšak bude bída a nesvoboda

 radiouniversum.cz/komarek-stanislav-2d-komuniste-slibovali-raj-vytvorili-peklo-chteli-jsme-bohatstvi-a-svobodu-avsak-bude-bida-a-nesvoboda

Stanislav Komárek Díl 2/4

Text 13.8.2024 34 min Přehrát

#Společnost #Svoboda #Totalita

„Základním kritériem, jak rozeznat, jestli je doba úplně tragická, je to, jestli má ještě stopu smyslu pro humor, nebo pro neagresivní ironii,“ říká profesor Stanislav Komárek, se kterým jsme se v předchozím díle našeho rozhovoru bavili o atmosféře před první světovou válkou, a její podobností se současností. A také o tom, jak se mění naše vnímání násilí, a jak přitvrzujeme v mezilidské komunikaci. Našeho hosta v této souvislosti znepokojuje neustálé stupňování útoků v rámci politického boje, kdy, jak říká: „Od jisté hranice se zřejmě dá argumentovat už jenom klackem, nebo samopalem.“ A přestože náš host předvídání budoucnosti přirovnává k čirému šarlatánství, pokusíme se dnes podívat na konkrétní trendy, kterých jsme v současné Evropě svědky i účastníky.

Martina: My si otázku, co že jsme to zanedbali, můžeme pokládat v různých oblastech našeho života, a dnes a denně. A už několik let posloucháme politiky, novináře, o tom, jak hovoří o migraci, v každém volebním boji přicházejí se stále novými, a stále stejnými plány, že je potřeba zakročit, že je potřeba nelegální migraci potlačit a zvládnout, že je potřeba rozprášit převaděčské bandy, a pomoci především v těch zemích, odkud lidé utíkají – ale fakticky se prakticky neděje nic. V Německu jednu čtvrtinu lidí tvoří buď migranti, nebo jsou to lidé s takzvaně migračními kořeny, kteří už mají německý pas, a ve Švédsku je to velmi podobné, takže procenta lidí z Afriky, Blízkého východu ve všech západních zemích rostou. Víme, jaká je situace ve Francii, i proto dopadly poslední volby tak, jak dopadly. Víme, jaká je situace v Británii, Belgii,

Španělsku, v Itálii, a mohla bych takto pokračovat. A je to stále nekontrolovaná migrace. Zase mi určitě řeknete, že nejste vizionář, nebo prognostik, ale přesto lze dohlédnout alespoň základní obrysy, jakou změnu toto, co jsme opět zanedbali, dopustili, jakou změnu to přinese pro Evropu?

Stanislav Komárek: Kořen je v tom, že evropská populace, ta původní, se nemnoží. Aby se populace udržela na původním stavu, potřebuje zhruba 2,1 dítěte na pár, protože, marná sláva, každý se nerozmnoží, někdo zemře mlád, jiný vstoupí do kláštera, či něco dalšího. A pokud tomu tak není, tak se zároveň s tím strašně prodloužil věk, a až jedna třetina života je postproduktivní. Venkovský dědeček mohl, když mu zesláblly síly k orbě, pást husy, prutem je nadehnal, kam bylo třeba, ale manažer ve výslužbě těžko může hodinu dvě denně manažovat, a pak na zahradě okopávat macešky. A my taky potřebujeme nové pracovní síly, navíc na práce, které sami nechceme dělat. Už teď je chronický nedostatek řemeslníků, kdybych to trochu přehnal, tak na jednoho instalatéra máme dva koreanisty, dva specialisty na mezikulturní spolupráci, tak kdo toto bude dělat? Čili, potřeba pracovní síly tu je.

I americká ekonomika stojí do určité míry na nelegálních migrantech. Jenže pak zase dostávají nízké platy, protože musejí mlčet, protože se nějak protlačili přes mexickou hranici. Já jsem býval koneckonců taky migrant, posléze legalizovaný, čili bych přesně věděl, jak to udělat dneska. A ve Vídni, to jsem četl včera, třetina školou povinných dětí jsou malí muslimové. A jednoho dne přijde okamžik, kdy to nebude 33, ale 52 procent, a pak možná sen o německém chalífátu nebude tak nereálný, jak se zdá dneska. Islám, ať už je jaký je, tvoří společnost, která je schopná se reprodukovat, a to ta naše už není. Společnost, která se dost nereprodukuje, tím dává najevo, že nestojí za to ji uchovávat. Tento problém byl taky trochu ve starém Římě, v jeho pozdějších fázích, kde pak propuštění otroci, kupodivu taky ze Sýrie, tvořili dost značný podíl na obyvatelstvu. Staré římské, latinsky mluvící rodiny, si mezi sebou rozdělovaly

funkce v senátu a v armádě, ale běžný voják už nebyl etnický Říman, ale byl to, řekněme, Germán z okraje říše. A taky Markovo evangelium psané pro obyvatele Říma je psáno řecky, protože chudé vrstvy mluvily v Římě, pokud vím, řecky, ne latinsky.

Martina: Vy jste říkal, že jste byl migrant. Vy jste si to, tuším, osm let zažil, odžil, ale pravděpodobně jste se nepokusil ve své hostitelské zemi založit komunistickou buňku...

Stanislav Komárek: To jsem se nepokusil...

V SSSR chtěli vybudovat ráj, a vytvořili peklo. Nacisté chtěli světovládu nadčlověka, a za pár let od nich pes kůrku nevzal. Chtěli jsme svobodu, bude nesvoboda. Chtěli jsme bohatství, bude bída.

Martina: Ani síň tradic, abyste si ideologii, která vás vyhnala ze země, nesl s sebou, což je velmi často problém migrantů, kteří přicházejí do Evropy. Zase, jsou migranti a migranti, já jsem zdůrazňovala nelegální migraci, u které jsme nebyli schopni zasáhnout, a jsme paralyzováni dodnes, a uvědomujeme si, že pak odsunout lidi, kteří přišli nelegálně do Evropy, když jich budou, řekněme, milióny, bude pravděpodobně, ne pravděpodobné, ale nemožné. Na druhou stranu spoustu práce, té nekvalifikované, o které jste hovořil, a se kterou vymírající Evropě migranti pomáhají, by v budoucnu měla řešit umělá inteligence. Řekněte mi, jaký tedy vidíte přerod Evropy, základní změnu? Protože nás čeká změna na všech frontách. Jak se vy, jakožto biolog a zároveň filozof, díváte do budoucna?

Stanislav Komárek: Já teď budu mluvit o minulosti. Už jsem to možná v některém vstupu na vašem rádiu říkal, ale základní poučení, který jsem si odnesl, je, že je to lidskými silami zcela nepredikovatelné – nejrůznější prediktoři to v praxi nedělají o nic líp, než čarodějnice, věštící z křišťálové koule – takže my nemáme na to, abychom odhadli, co v budoucnu přijde. Kdyby mi nějaká Sibyla

v roce 83, kdy jsem odcházel, říkala, že za pouhých sedm let komunismus v Československu padne, a že padne bez války... My jsme si vždycky představovali, že nakonec vypukne válka mezi Východem a Západem, a Západ za obrovských ztrát a námahy nakonec zvítězí, a výsledkem bude třeba americká okupační správa, 200 gramů chleba na den, něco jako bylo v Německu. To se naprosto nenaplnilo, tehdy byli na západních univerzitách v odděleních na sovětologii sovětologové, kteří uměli slabikovat cyrilici a odhadnout, co je asi v posledním vydání moskevské Pravdy. A kremlogové, specialisté na mocenské nerovnováhy v Kremlu, prorokovali hlavně to, že dojde k takzvané finlandizaci střední Evropy, a mezi oběma systémy vznikne koridor neutrálních zemí – to se mělo rozpadnout i Československo – a na tom že se to na mnoho desítek let zakonzervuje. Z tohoto důvodu jsem nijak nepočítal s tím, že bych se mohl za živa, neřkuli za mlada, navrátit domů. Kdyby mi někdo říkal, že Komunistická strana Sovětského svazu bude prohlášena za zločineckou organizaci, a tento blok se víceméně dobrovolně rozpustí, ťukal bych si na čelo, a říkal si, že si ten člověk asi dělá špatné vtipy. A kdyby mi k tomu ještě přidal, že za asi dvacet let na to nás bude jistý kosmonaut reprezentovat v europarlamentu, tak už bych si byl jednu vrazil s tím, že takové nesmysly, které už ani nejsou vtipné, nebudu dál poslouchat. A všechno by to byla pravda. Čili, my vůbec nevíme, jakou podobu budoucnost nabere. Trochu se bojím, že i když tenkrát v raných osmdesátkách nabrala podobu velmi ideální, jako bychom si ji vysnili, tak teď by mohla mít podobu, jakou jsme si nepřáli.

Ale jakým způsobem bude fungovat umělá inteligence? Panství umělé inteligence se může obrátit v něco děsivého. Řekl bych, že i s Čingischánem lze vyjednávat spíš než s computerem. Někteří moji mladší kamarádi si pohrávají s myšlenkou, jak to udělat – lidé dělají na světě spoustu chyb, kam se podíváte, udělá nějaký člověk nějakou volovinu – tak jak pomocí digitálních technologií udělat to, že by člověk chyby nedělal? Aby to šlo. Ale tím by lidé přišli zcela

o něco, jako je svobodná vůle, nebo schopnost se rozhodnout. Člověk není otrokem do chvíle, kdy může dělat rozhodnutí, která jsou pro něj samého nepříznivá, nebo domněle nepříznivá.

Martina: Pán Bůh ví, proč nás neudělal dokonalé, přestože mohl. Umělá inteligence to neví. Pane profesore, vy jste před chvílí vzpomínal Sibylu, a že kdyby vám v osmdesátých letech prorokovala to, co se nakonec stalo, tak byste si o ní myslel, že je pako. Tak to řeknu.

Stanislav Komárek: Ano.

Martina: Stejně tak si myslím, že kdyby vám na začátku devadesátých let, kdy jste se rád zase vrátil domů, někdo řekl, že si znovu pustíme do naší země, do politiky, do evropské politiky, nové ideologie, tak byste jí taky možná řekl: „Sibylo, ne, my už jsme poučení, a už žádné nové ideologie nechceme.“ Řekněte mi, jak to, že pro nás měly ideologie, byť převlečené, takovou přitažlivost, že jsme je nerozkryli, nebyli jsme bdělí, a jsou tady zase a zase šéfují?

Stanislav Komárek: Je důležité zmínit jednu podstatnou zákonitost, kterou lze ve světě, a to nejen lidském, pozorovat. Gustav Jung tomuto jevu říká enantiodromie. Zní to trochu moc učeně, česky by se tomu dalo říct protiběh, je to fenomén, kterýž je neobyčejně častý, a na to, jak je v dějinách dominantní, se o něm pozoruhodně málo mluví. V podstatě nejbliž k tomu má v české tradici „odříkaného chleba největší krajíc“, to znamená, že každé lidské usilování se obrací ve svůj opak, a to tím rychleji, čím více se tlačí na pilu.

V Sovětském svazu na začátku chtěli – a to opravdu chtěli – vybudovat ráj pracujícího lidu, a poměrně záhy vybuodovali peklo pracujícího lidu, o němž se za starého dobrého kapitalistického vykořisťování nikomu ani nezdálo. Nacisté chtěli prosadit světovládu nordického nadčlověka, a za pouhých dvanáct let už pes od nordika kůrku nevzal. To jsou extrémní příklady, ale vidíme to v různých mutacích. Třeba chceme obzvlášť dobře vychovat dítě, a stane se

z něj obzvlášť agresivní fracek. Trochu se obávám, že jsme po léta chtěli svobodu, a povede to nakonec k nesvobodě. A to, že jsme po léta chtěli prosperitu a bohatství, nakonec povede k nějaké formě nové bídy. Ale s tím je dost těžko něco udělat.

Komenský ve Všenápravě chtěl, aby se žilo ve skupinách s jednotným bydlištěm, kde vycházky povoluje, jen za nutnými účely, velitel. To je zakořeněno v evropské intelektualitě.

Martina: Pane profesore, vy jste řekl, že jsme možná i se svobodou moc tlačili na pilu, ale, řekněte mi, chtějí lidé vlastně svobodu? A když se dívám, kolik vzdělaných lidí, ti, kterým říkáme intelektuálové, obhajuje nejrůznějšími projevy nesvobodu, cenzuru, udavačství, tak si musím říkat, jestli opravdu chceme svobodu se vší zodpovědností a pracností, kterou svoboda přináší?

Stanislav Komárek: No nechceme. Už jste si na to odpověděla. Poté, co jsem se vrátil do Prahy, tak jsem tady mluvil s nějakou stařenkou z lidu, asi bývalá domovnice, nebo co, a ta mi říkala: „Jo, panáčku, ta vaše svoboda. Ta je možná tam pro vás, na té univerzitě. Ale my, prostě lid, se toho nenažerem.“ To je jedna část pravdy. Druhá část pravdy je, že všechny nesvobody vždycky vymýšleli intelektuálové, a ti pak zase potom proti nim bojovali. Ale dá se říct, že chemickou válku vymysleli chemici, a plynové masky a filtry v nich zase vymýšleli oni. Takže už – počínaje četbou Platóna – jasně vidíte, jak stát vedou ti vědoci, kteří musí správně nastavovat informace, správně je filtrovat. Co si takhle přečíst Komenského Všenápravu? Je opravdu poučné, co tento dobrý muž už v roce 1600, a něco, navrhoval, jak by se mělo žít v jakýchsi falangách, skupinách s jednotným bydlištěm, kde vycházky povoluje velitel, a to jenom za skutečně nutnými účely.

Za mlada jsem si myslel, že svět spasí vzdělaní lidé. Ale dnes si myslím, že svět spasí lidé životně opravdoví.

Martina: Zdá se, že v Číně Komenského četli.

Stanislav Komárek: Ano. Jenom abychom měli něco z naší vlastní kuchyně. Vždycky nám to připadá absurdnější, když je to z Pekingů, ale tohle bylo v Naardenu, nebo kde to na sklonku života psal. Čili tohle má evropská intelektualita nějakým způsobem v kořenech. Vy jste se mě na to neptala, ale občas se mě někdo zeptá, jestli jsem během svého života podstatně změnil nějaký svůj názor. Jeden ano. Za mlada jsem si myslel, že svět spasí lidé vzdělaní, ale poslední dobou mě už toto přesvědčení opouští: Svět spasí lidé životně opravdoví. A koneckonců, s tím prvním cílem jsme zakládali se Zdeňkem Neubauerem katedru filozofie a dějin přírodních věd. Já tedy toho nelituji, ale podobně jako zestárlý Tolstoj viděl, že romány jsou věc jedna, a život druhá, tak toto se mi nějak vplížilo do přesvědčení.

Martina: To, co jste teď řekl, je velmi důležitý postřeh, a vlastně mi to připomíná větu, kterou jsem slyšela zrovna nedávno: „Matérie nelže.“ A lidé, kteří se dotýkají matérie, jsou mnohem blíže realitě než lidé, kteří o ní jenom mluví. Což je vlastně něco velmi podobného, nemýlím-li se.

Stanislav Komárek: Ano.

Čínský systém je efektivnější, ale když dělá chyby, tak obrovské. Teng Siao-pching změnil svět, a říká: „Hledat pravdu ve faktech.“ A: „Je jedno, jestli je kočka černá, nebo bílá, hlavně když chytá myši.“

Martina: V souvislosti s tím, co jste právě teď řekl, jsem vzpomenula Čínu, že tam pravděpodobně Komenského studovali. Ale já bych o Číně chtěla mluvit v jiné souvislosti, protože jsme si asi po pádu komunismu mysleli, že žádná totalita, žádná diktatura, nemůže být ekonomicky, hospodářsky, finančně úspěšná. A teď na Číně – protože to diktatura je – vidíme, že tomu tak není. Myslíte si, že tento fakt ovlivnil, a ovlivní, vnímání lidí v západních zemích, protože když najednou vidí diktaturu, která prosperuje, tak by mohli začít chtít opisovat?

Stanislav Komárek: Tak opisování už dávno začalo. Já jsem si to také samozřejmě v prvních porevolučních letech myslel, protože nebyly historické příklady diktatur, který by ekonomicky vzkvétaly. Sovětský svaz – darmo mluvit. Ale ani Atatürkovo Turecko, v počátečních fázích, ani frankistické Španělsko – i když se to tam nakonec přece jenom ekonomicky vzpamatovalo – tak to nebylo nic zářivého. Možná by tento fakt spíš seděl s nacistickým Německem, ale tam začali válku na nějaký velký ekonomický rozvoj příliš brzy, takže tím hrůzný experiment skončil. Takže až do, řekněme, návštěvy Singapuru jsem si taky toto myslel.

Čínský systém je jakýmsi způsobem efektivnější, a teprve když dělá chyby, tak dělá obrovské chyby. Ale málo doceňujeme, jak moc změnil svět Teng Siao-pching. To, co jste zmiňovala před chvílkou, že matérie nelže, on říkal jinými slovy: „Hledat pravdu ve faktech.“ To je věc, kterou bychom si měli připomínat i my: A pak vždycky používal staré sečuánské přísloví: „Je jedno, jestli je kočka černá, nebo bílá, jenom když chytá myši.“

U nás máme dojem, že toto přísloví vymyslel on, ale ne, to je něco ve stylu: „Komu se nelení, tomu se zelení.“ – tedy moudro čínského lidu. Čínská civilizace je zcela jiná, a nezná něco, jako individuální svobody evropského typu. Mohu doporučit jet se do Číny podívat. Je to zážitek, abych tak řekl, otřásající na mnoha rovinách. A mediální obraz Číny – jak tam žerou psy, trýzní disidenty a znečišťují životní prostředí – tak ne že by tam tyto fenomény nebyly, ale taky tam vznikají obří rychlovlakové tratě a města futuristických vzhledů. A hospodářský růst, který my jsme si napsali velkým písmem na prapor, oni posléze napsali ještě větší. Tam byla určitá naděje, když se to přehánělo s proticovidovými opatřeními typu „zero covid“, ale nakonec ke konečnému kolapsu nedošlo, a Čína neměla, tuším, žádný negativní propad HDP.

Martina: Naopak, posiluje. Naopak je to jediná země, která šla v dobách největšího covidu nahoru. Pane profesore, vy jste teď Čínu vykreslil způsobem, který – když bych to chtěla zestručnit – tak

řeknu: Je to diktatura, které nesejde na svobodě, a možná ani na štěstí jednotlivce, ale oni diktaturu využívají k tomu, aby země prosperovala. Mohu to přeříkat takto brutálně jednoduše?

Stanislav Komárek: To se nedá úplně brutálně jednoduše přeříkat. Jednak Čína taky není jednotná. Čína je něco jako Evropa, každá provincie je jiná, má trošku jako jinou historii, jiný dialekt. Tam je stejný spisovný jazyk, a poměrně často, když jsem se pokoušel na něco doptat, tak vzali kus papíru, nebo jenom na dlaň napsali pár znaků. To se stává dost často, že když přijede člověk z jiné provincie, a něco chce, tak mu to napíšu. A teď se ukázalo, že jsem negramotný – univerzitní ksicht je patrný i u člověka jiné rasy – načež následovalo velké zděšení, a dotyčný jenom nade mnou mávl rukou, a bylo po komunikaci.

Ale čínské zacházení s lidem má, jako u nás, neznámou směs dobročinnosti a zločinnosti, a taky je tam určitá společenská smlouva, že strana dá lidu hospodářskou prosperitu, a lid straně bude tolerovat, že je u moci. I tam se samozřejmě na mocipány mručí, ale na lokální, protože centrum v Pekingu je příliš daleko. A ujišťuji vás, že si nikdo neumíme – a to se nedá nahradit filmem – bez přímého kontaktu představit zemi, která je veliká a zároveň liduplná. Jedete třeba velkou čínskou nížinou, a tam je ves na vsi, pole na poli, a přijíždíte k městům, které mají několik miliónů obyvatel, o nichž jste nikdy neslyšeli, a jsou tam nápisy, kterým vůbec nerozumíte.

Ale Evropa do značné míry napodobuje. A to není tím, že by u nás na Hradě seděl čínský pověřenec, jako kdysi sovětský atašé, a říkal: „Tohle udělejte tak, a tohle udělejte onak,“ – ale je to jakési spontánní napodobení. Za covidu jsem si vzpomněl na čínskou kampaňovitost. Pro Čínu, už zřejmě i pro císařskou Čínu, byly typické kampaně, kdy se najednou začalo něco vtoukat lidem do hlavy – a tyto kampaně nemusí být jenom politické povahy. Vzpomeňme na ty nejhorší, a to na Velký skok a kulturní revoluci. Zrovna jednou, když jsem tam byl, tak byla kampaň: „Savci jsou naši

přátelé.“ Proti tomu celkem nelze nic namítat, je to lepší než kampaň: „Savci jsou naši nepřátelé.“ Takže celý týden v čínských televizích ukazovali savce a zajímavosti z jejich životů, a snažili se je lidu ochutit. A toto se velice rychle rozšířilo. Také jsem si maně vzpomněl na Čínu při kampaních „Tři R“ – roušky, rozestupy, a teď nevím, co bylo to třetí R, ale posluchači si jistě vzpomenou. To je, jako kdyby to vymyslel Mao.

Všechny příspěvky s Stanislav Komárek

Diskuze:

Napsat komentář

E-mailová adresa nebude publikována.